

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОПЕРАЦІЙ З КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ПІДПРИЄМСТВ

Визначено завдання економічної безпеки при придбанні підприємств, обґрунтовані основні вимоги до організації та ведення бухгалтерського обліку, які висуваються з метою захисту підприємства від захоплення

Постановка проблеми. Протягом останніх років в Україні з одночасним зростанням угод зі злиття та придбання підприємств відбувається зростання кількості їх захоплень (рейдерства). За даними експертів в 2004 році спроби захоплення підприємств відбувалися з частотою 4-5 разів на рік, а за підсумками першого півріччя 2006 року цей показник виріс до 2-3 разів на місяць [16, с. 172]. Зазначена тенденція обумовлена відсутністю стримуючих механізмів і контролю з боку держави. Захист підприємства від захоплення – одне з найважливіших завдань, яке стоїть перед керівництвом новостворених підприємств. Успішне функціонування підприємства та наявність стратегічно важливого для діяльності підприємства майна збільшують ймовірність недружнього поглинання. В таких умовах підприємства повинні самостійно розробити механізми захисту від захоплень, тобто створити систему економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення економічних публікацій призвело до висновку, що в основному увага дослідників зосереджена на питаннях забезпечення економічної безпеки на макроекономічному рівні. В той же час розвиток економічних відносин призводить до того, що вже розроблені заходи щодо захисту підприємства від наявних загроз все складніше використовувати на практиці. Виникає необхідність у визначенні розрізів інформації та методики захисту, яка б базувалася на даних бухгалтерського обліку, та дозволяла посилити контроль над діяльністю підприємства та запобігти його захопленню. Про використання системи

бухгалтерського обліку як механізму захисту від ворожого поглинання наголошували в своїх працях окремі науковці Й. Бескид, А. Поломошних, О. Ярошук. Проте дослідники приділяли увагу створенню системи економічної безпеки з позиції підприємства, яке придбається (або захоплюється), не враховуючи при цьому виникнення загроз у підприємства-покупця.

Метою дослідження є визначення та обґрунтування вимог, які слід висувати до організації та ведення бухгалтерського обліку для забезпечення економічної безпеки підприємств, які здійснюють придбання, та для підприємств, яких намагаються захопити.

Викладення основного матеріалу. Під економічною безпекою підприємства більшість авторів [1, с. 269; 6, с. 19; 9, с. 233; 11, с. 107] розуміє стан захищеності його інтересів від внутрішніх та зовнішніх загроз, який формується адміністрацією та колективом підприємства. При здійсненні операцій з купівлі-продажу підприємств побудова системи економічної безпеки підприємства, зокрема захисту інформації, має важливе значення не лише для підприємства, яке придбається, але й для підприємства-покупця. Велике значення відводиться при цьому оперативному забезпеченню керівництва інформацією, отриманою з системи бухгалтерського обліку. Молдовський дослідник А.М. Поломошних пропонує навіть в сучасних умовах виділяти нову функцію бухгалтерського обліку – забезпечення корпоративної безпеки підприємства [10, с. 9]. Ми не можемо погодитися з даною позицією,

оскільки бухгалтерський облік не володіє достатнім інструментарієм для виконання даної функції. Бухгалтерський облік забезпечує отримання інформації за необхідними розрізами, яка в подальшому використовуватиметься для створення системи захисту інформації на підприємстві. Тим самим підтверджується виконання бухгалтерським обліком традиційної функції – надання інформації про діяльність підприємства всім зацікавленим особам.

Враховуючи загрози, які виникають при придбанні підприємства, визначимо завдання та заходи щодо забезпечення економічної безпеки підприємств в такій ситуації (рис. 1).

Розглянемо заходи забезпечення економічної безпеки та визначимо їх особливості для підприємства-покупця та для підприємства, яке придбається.

Основне завдання, яке ставить підприємство-покупець, при формуванні системи економічної безпеки реалізується за двома напрямками:

1) на етапі укладання договору купівлі-продажу – отримання достовірної інформації про майно та заборгованість, переведене в ході

виконання даного процесу. В даному випадку підприємство-покупець ще не захищає власну інформацію, а створює необхідні умови для формування цінної, такої, яка вимагає надійного захисту, інформації;

2) в подальшому після відображення на рахунках бухгалтерського обліку та в фінансовій звітності отриманого майна та переведеної заборгованості підприємство-покупець зацікавлено, щоб дана інформацію не розголошувалася.

Виконання першого завдання реалізується за допомогою правильно та ефективно організованої перевірки об'єкта придбання. Основною загрозою економічній безпеці підприємства-покупця є відсутність достовірної та повної інформації про придбане підприємство. Проте, якщо перевірити фактичну наявність та стан майна за допомогою різних прийомів фактичного та документального контролю можливо, то що стосується заборгованості це зробити набагато складніше.

Рис. 1. Завдання та основні заходи щодо забезпечення економічної безпеки підприємств при укладанні договору купівлі-продажу

На відміну від чинного законодавства нашої країни, в багатьох зарубіжних країнах встановлення відповідальності за попередніми зобов'язаннями придбаного підприємства чітко визначено. Так, наприклад, в Німеччині законодавчими актами ризик за такими зобов'язаннями виключений при вступі нового учасника в індивідуальне підприємство [13, с. 85].

Юристи Німеччини пропонують з метою уникнення в подальшому проблемних питань щодо заборгованості придбаного підприємства, яка переводиться на баланс підприємства-покупця, врегулювати такі аспекти в договорі. Так, в договорі купівлі-продажу рекомендується перерахувати все продане

майно, нематеріальні активи (так як торгові марки і патенти), договори з дебіторами і кредиторами.

Що стосується сплати податків, то в Німеччині покупець унітарного підприємства несе необмежену відповідальність за сплату таких податків, як податок з обороту, промисловий податок, податок на нерухомість підприємства, податок на транспортні засоби підприємства, податок із заробітної плати працівників [13, с. 86]. Часові рамки такої відповідальності обмежені роком придбання підприємства і роком, який передує придбанню.

Враховуючи вищенаведене, пропонуємо зазначати відповідальність за зобов'язання, які переводяться в договорі (рис. 2).

Рис. 2. Запропонований порядок переведення кредиторської заборгованості, що знижує рівень загрози економічній безпеці підприємства-покупця

Щодо заборгованості, за якою отримано згоду на переведення, то доцільним вважаємо укладання додаткової трьохсторонньої угоди між підприємством-покупцем, підприємством, яке продається, та кредитором, заборгованість якого передається.

Застосування зазначених заходів дозволить підприємству-покупцю протидіяти загрозам, підтримувати стан економічної безпеки підприємства на тому рівні, яким він був до укладання договору купівлі-продажу підприємства, і тим самим забезпечити достовірність облікової інформації щодо кредиторської заборгованості.

Основне завдання стосовно забезпечення економічної безпеки зі сторони підприємства, яке придбається, полягає у здійсненні заходів, які б перешкождали його захопленню, та недопущенні втрати інформації, яка становить комерційну таємницю.

Захист від захоплення передбачає використання спеціальних методів, застосування яких знизить ймовірність небажаного придбання підприємства. Всі методи умовно можна поділити на дві групи:

– методи захисту, які розробляються підприємством до появи безпосередньої загрози;

– методи захисту, створені після здійснення пропозиції на придбання акцій (часток).

Остання група методів не передбачає застосування даних бухгалтерського обліку для захисту підприємств від захоплення. Тому приділимо увагу лише першій групі.

Фахівці в сфері злиття та придбання підприємств пропонують значну кількість заходів, яка б забезпечила безпеку бізнесу. Проте, на думку А.М. Поломошних, більшість із запропонованих варіантів у силу вузької спрямованості на практиці є малозастосовні. У зв'язку з цим науковець пропонує керівництву підприємств:

– постійно стежити за інвестиційною привабливістю підприємств, оцінюючи ситуацію з позиції зовнішніх інвесторів;

– проводити порівняльний аналіз діяльності підприємства зі середньогалузевим рівнем, основними конкурентами, зарубіжними аналогами, для чого в систему регулярної управлінської звітності включити відповідну аналітичну розшифровку [10, с. 8].

Отже, молдовським дослідником виділено один з основних напрямів забезпечення захисту – це аналіз діяльності підприємства. Основна увага повинна концентруватися на визначенні показників, які дозволять проінформувати про існування загроз економічній безпеці підприємства.

Українські науковці О. Ярошук, Й. Бескид до заходів, які спрямовані на посилення захисту підприємства від захоплення, включають:

1) формування структури бізнесу, в рамках якої досягається мінімізація ризику втрати основних засобів і фінансових активів;

2) формування юридичного захисту шляхом правового аудиту всього документообігу підприємства, у тому числі засновницьких і бухгалтерських документів, договорів з контрагентами, трудових договорів;

3) формування фінансового захисту, розробка системи контролю дебіторської та кредиторської заборгованості;

4) формування системи інформаційного захисту, попередження витоку внутрішньої інформації компанії, організація системи внутрішнього доступу до інформації;

5) оптимізацію загальної системи безпеки підприємства, фізичної охорони та пропускового режиму [16, с. 173].

Серед виділених українськими науковцями заходів до тих, які забезпечуються інформацією наданою бухгалтерським обліком та його організацією, вважаємо за потрібне віднести третє і четверте.

На нашу думку, можна виділити два рівні заходів щодо забезпечення економічної безпеки підприємства, яке придбається, – на рівні методики бухгалтерського обліку та на рівні організації бухгалтерського обліку (див. таблиця 1).

Таблиця 1. Вимоги до організації та ведення бухгалтерського обліку, які висувуються з метою захисту підприємства від захоплення

№ з/п	Мета	Об'єкт бухгалтерського обліку / елемент організації бухгалтерського обліку	Вимоги до організації та ведення бухгалтерського обліку
<i>Вимоги на рівні методики бухгалтерського обліку</i>			
1.	Виявлення недооцінених стратегічно важливих активів, які представляють цінність для контрагентів	Активи (необоротні та оборотні), які мають стратегічне значення для здійснення діяльності підприємства	Своєчасне проведення дооцінок активів
2.	Визначення безнадійної та сумнівної заборгованості, які можуть висувати вимоги про неспроможність підприємства	Дебіторська заборгованість	Складання управлінської звітності за видами дебіторської заборгованості та строками її погашення. Проведення нарахування резерву сумнівних боргів
3.	Контроль за структурою статутного капіталу	Статутний капітал	Відкриття аналітичних розрізів до рахунку 40 "Статутний капітал" за акціонерами (засновниками)
4.	Визначення найбільших кредиторів, які можуть висувати вимоги про неспроможність підприємства	Кредиторська заборгованість	Складання управлінської звітності за видами кредиторської заборгованості
<i>Вимоги на рівні організації бухгалтерського обліку</i>			
5.	Збереження комерційної таємниці та іншої інформації, розголошення якої може призвести до погіршення фінансового стану підприємства, яке придбається	Порядок захисту комерційної таємниці	Розробка Положення про комерційну таємницю

Що стосується першого рівня, то основні заходи спрямовані на забезпечення користувачів (управлінський персонал) специфічною аналітичною інформацією, яка допомагає приймати ефективні рішення щодо управління діяльністю підприємства та забезпечення його стійкого фінансового стану.

Погоджуємося з позицією російського дослідника М. Іонцева стосовно того, що уважне ставлення до інформації та відсутність порушень чинного законодавства звужує коло підприємств-агресорів, забезпечуючи підприємству пасивний захист [7, с. 28]. Адже неможливість отримання керівництвом підприємства, яке намагається захопити інше підприємство, необхідної інформації значно ускладнить процес розробки стратегії подальших дій та може призвести до відмови від початкових намірів.

Проте з метою уникнення захоплення управлінський персонал намагається отримати якомога більше інформації для того, щоб мінімізувати невизначеність та ризик

рейдерства, який може настати при прийнятті помилкових рішень. В результаті, як справедливо зазначає О.В. Гук, управлінці часто мають у своєму розпорядженні надлишок інформації [5, с. 55]. Перевантаженість інформацією менеджерів, в свою чергу, також спричиняє економічні ризики, уникнути яких можливо за умови чіткого визначення необхідних розрізів інформації.

Надання достовірної та необхідної для прийняття рішень про заходи щодо захисту підприємства від захоплення інформації найбільше значення має не фінансова, а управлінська звітність. Це обумовлено тим, що сучасні форми фінансової звітності, зокрема балансу, не можуть задовольнити інформаційні потреби користувачів.

Прагнучи встановити відповідність між економічними показниками, що генеруються бухгалтерським обліком, та економічним потребами сучасного бізнесу український науковець М. Колісник пропонує власний варіант тривимірного балансу. Оскільки такий

баланс не зовсім відповідає вимогам стандарту, рекомендує обмежити його застосування винятково сферою управлінського обліку. Активи тривимірного балансу полягають на відміну від стандартного не з трьох, а з шести частин:

- необоротні активи (стандартна частина з вкладеною ринковою дооцінкою активів);
- оборотні активи (стандартна частина з вкладеною ринковою дооцінкою активів);
- витрати майбутніх періодів (стандартна частина з вкладеною ринковою дооцінкою активів);
- потенційні (позабалансові) людські активи (відображають балансову і ринкову вартість людських ресурсів, що є на підприємстві);
- потенційні (позабалансові) клієнтські активи (відображає балансову і ринкову вартість сукупності лояльних клієнтів підприємства);
- інші потенційні активи (відображають балансову і ринкову вартість інших вище неврахованих активів) [8, с. 49-50].

В пасиві М. Колісник пропонує додати тільки одну частину, яка б враховувала потенційний власний капітал, створена вартість бренду; капітал за рахунок зміни ринкової вартості інших необоротних активів; капітал за рахунок зміни ринкової вартості оборотних активів і витрат майбутніх періодів; потенційна вартість клієнтського капіталу; інший потенційний капітал.

Спроба дослідника побудувати баланс, який би відповідав інформаційним вимогам користувачів, має в собі приховану загрозу. Аналізуючи методику складання даного балансу, можна стверджувати, що М. Колісник намагався врахувати внутрішньостворений гудвіл. Щодо відображення даного об'єкта на рахунках бухгалтерського обліку та в балансі підприємств до цього часу триває дискусія. Якщо ж надати таку інформацію зовнішнім користувачам, то фактично перед ними розкриваються всі позитивні сторони підприємства. В такій ситуації рейдерам навіть не потрібно проводити зайвих розрахунків щодо доцільності захоплення об'єкта: це вже зробила бухгалтерська служба. Це дає підстави

стверджувати, що надання такої форми звітності необхідно здійснювати тільки для внутрішніх користувачів.

Таким чином, обсяги та структура інформації, яка розкривається у фінансовій звітності, не є достатньою для прийняття рішення про управління підприємством в умовах існування загрози його захоплення. Це вимагає внесення відповідних змін до організації та ведення бухгалтерського обліку на підприємстві.

На основі проведеного дослідження вважаємо за необхідне до вимог на рівні методики бухгалтерського обліку, які висуваються до організації та ведення бухгалтерського обліку на підприємстві, відносити вимоги, наведені в таблиці 1.

Однією з найбільш розповсюджених причин втручання в діяльність підприємства є наявність недооцінених стратегічно значимих активів. Діяльність вітчизняних підприємств характеризується тим, що здійснені капітальні вкладення значною мірою спрямовуються на модернізацію існуючих потужностей, ніж на будівництво нових об'єктів. Таким чином, для отримання в процесі діяльності контролю над будь-якими новими виробничими активами керівництво підприємств швидше за все обиратиме придбання існуючих підприємств, які володіють такими активами, ніж створення нових активів за допомогою капіталовкладення. На користь придбання підприємств також свідчить більш короткий строк їх здійснення порівняно з строками створення нових виробничих активів.

Ефективне управління дебіторською заборгованістю повинно передбачати складання управлінської звітності за її видами (нормальна, сумнівна, безнадійна) та строками погашення. Крім того, головний бухгалтер при формуванні фінансової звітності повинен чітко дотримуватися принципів бухгалтерського обліку та допускати завищення активів або заниження зобов'язань. З цією метою дебіторська заборгованість повинна у фінансовій звітності відображатися за чистою реалізаційною вартістю, тобто на підприємстві необхідно проводити нарахування резерву сумнівних боргів.

При формуванні системи економічної безпеки одним з найбільш важливих видів інформації виступає структура статутного капіталу. Вважаємо за необхідне особливу увагу приділяти:

– встановленню частки, що контролюються особами, які потенційно зацікавлені в захопленні підприємства;

– визначенню частки, яка належить особам, основна мета яких не полягає у володінні портфельними інвестиціями і які можуть швидко відмовитися від належної їм частки.

Надання достовірної та оперативної інформації про статутний капітал необхідно забезпечити за допомогою формування ефективної системи аналітичного обліку, що здатна вчасно виявити несприятливі тенденції в його структурі.

Вимоги щодо розробки системи захисту контролю кредиторської заборгованості обумовлені використанням на практиці одного з найбільш розповсюджених методів захоплення підприємств без згоди продавця – методу скуповування заборгованостей або методу банкрутства. Сутність його полягає в наступному. Кредитор підприємства, заборгованість якого не повертається, викуповує інші борги підприємства в сумі, достатній для порушення справи про банкрутство. Отримавши статус основного кредитора, він може призначити зовнішнього керуючого та захопити підприємство. Крім того, на практиці зустрічаються випадки, коли договори укладаються з підставним підприємством на значні суми заборгованостей з усною домовленістю платежів відстрочкою платежів. Через деякий час підприємство-кредитор висуває вимоги щодо погашення заборгованості, а усну домовленість довести підприємство-боржник не може. За наявності зацікавленості в придбанні, можна без особливих складностей порушити процедуру банкрутства практично кожного вітчизняного підприємства, враховуючи наявність значної заборгованості, а згодом конвертувати борги в акції.

Відповідно до п. 1 ст. 516 ЦКУ заміна кредитора у зобов'язанні здійснюється без згоди боржника, якщо інше не встановлено договором або чинним законодавством [15].

Вважаємо, що для забезпечення економічної безпеки підприємства в частині недопущення його захоплення необхідно обов'язково в договорах зазначати дану умову.

Для ефективного управління кредиторською заборгованістю в такій ситуації керівництву необхідно отримувати інформацію щодо кредиторської заборгованості за наступними розрізами:

– кредитор (назва контрагента, договір, дата укладання);

– сума зобов'язання;

– строк платежу кредиторської заборгованості.

Розглянуті вище вимоги стосувалися методики бухгалтерського обліку. На рівні організації бухгалтерського обліку висувається вимога щодо порядку захисту комерційної таємниці. Як справедливо зазначає О.П. Войналович, захист інформації на підприємстві є одним з елементів організації бухгалтерського обліку в частині такої складової, як техніка ведення бухгалтерського обліку [2, с. 177]. Саме суб'єкти організації бухгалтерського обліку повинні забезпечити збереженість документації, зокрема, бухгалтерської, створити систему внутрішньогосподарського контролю з метою забезпечення вчасного виявлення і ліквідації каналів розголошення інформації.

Відповідно до ГКУ [4] та ЦКУ [15] комерційною таємницею є відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці, та розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб'єкта господарювання. Саме тому не можемо не погодитися з позицією науковця В.П. Хорунський [14, с. 317] щодо того, що з точки зору економічної доцільності захищати слід лише ту інформацію, розголошення (втрата) якої неминуче призведе до матеріальної та моральної шкоди.

В основі появи комерційної таємниці лежить недовіра між суб'єктами господарювання. Чим більше ця недовіра, тим більше інформації, яка становить комерційну

таємницю, може використовуватися як засіб захоплення підприємства та отримання вигоди.

З метою запобігання втраті інформації на підприємствах будується система захисту, тобто сукупність спеціальних заходів правового та адміністративного характеру, організаційних заходів, фізичних та технічних засобів захисту, а також спеціального персоналу, призначеного для забезпечення безпеки інформації, інформаційних технологій та автоматизованої системи в цілому.

Концепція інформаційної безпеки підприємства практично реалізується комплексом методів захисту інформації, які забезпечують її безпеку. Захист інформації представляє собою чітко регламентований та динамічний технологічний процес, який попереджує порушення доступності, цілісності, достовірності та конфіденційності цінних інформаційних ресурсів і в кінцевому рахунку забезпечує достатньо надійну безпеку інформації в процесі управлінської та виробничої діяльності підприємства [9, с. 31].

Переговори, в процесі яких можуть обговорюватися дані, які становлять таємницю підприємства, називається звичайно конфіденційними. Основною загрозою цінній інформації є розголошення великого обсягу даних про нову ідею, продукцію або технологію.

Для уникнення можливості витоку інформації, яка становить комерційну таємницю, в інформаційних системах, необхідно чітко ідентифікувати можливі загрози за їх ступенем важливості та за можливістю локалізувати. З цією метою необхідно:

- ідентифікувати джерело загрози (ризик);
- оцінити рівень серйозності загрози (рівень ресурсів джерел загрози та його цілі – можливість збитку ресурсам підприємства);
- визначення груп джерел загроз за цілями, ресурсами та інтересами;
- оптимальне виділення ресурсів, вибір та застосування оптимального алгоритму локалізації загрози (побудови системи захисту) з врахуванням виділеного рівня фінансування.

Відносно захисту інформації в умовах придбання підприємства необхідно враховувати, що джерел виникнення загрози є дві: розголошення інформації без відома керівництва та в результаті попередніх переговорів. Відповідно і заходи щодо локалізації загрози будуть відрізнятися.

Методика захисту та збереження інформації в першу чергу спрямована на розробку та реалізацію превентивних дій і на проведення контрольних заходів. Значну допомогу при формуванні комплексного плану заходів із захисту та збереження інформації підприємства може стати пофакторний аналіз виявлених раніше фактів її втрати. За результатами такого аналізу проводиться групування за основними класифікаційними ознаками:

- причини і умови, які сприяли втраті інформації;
- вік, стаж роботи, освіта ті інші характеристики працівників, які допустили втрату інформації;
- способи втрати інформації.

Такий аналіз завершується розробкою комплексного плану заходів, спрямованих на збереження інформації та посилення ефективності системи контролю підприємства.

Український науковець О.П. Войналович пропонує такі заходи для збереження облікової інформації:

- адміністративні (уточнено, що ці заходи передбачають створення режиму доступу до інформації, яка складає комерційну таємницю, через відповідне документальне оформлення);
- соціально-психологічні (використання економічних і соціально-психологічних стимулів для формування адекватного ставлення працівників до підприємства) [2, с. 184].

В сучасних умовах ефективно сконструйована система захисту облікової інформації підприємства забороняє несанкціонований доступ користувачів, які не мають певних прав на входження в інформаційну систему підприємства, до конфіденційної інформації. Досягнення такої мети дозволяє забезпечити підприємству збереження комерційної таємниці, що в свою чергу значно ускладнює процедуру захоплення підприємства.

Близько 80 % інформаційної безпеки пов'язано, на думку експертів, саме з персоналом підприємства і його навиками роботи з інформаційними (базами даних) комп'ютерними системами [12, с. 144]. Тому саме від дотримання ними елементарних правил інформаційної безпеки (наприклад, встановлення і регулярна зміна паролів на вхід у внутрішню мережу підприємства та утримання їх в секреті по відношенню до інших користувачів та сторонніх осіб) буде залежати конфіденційність комерційних даних. Якби найсучасніші системи інформаційної безпеки не використовували підприємства, їх ефективність може бути зведена нанівець недбалим ставленням персоналу до такої безпеки [3, с. 150]. У зв'язку з цим важливим завданням при розробці заходів щодо захисту облікової інформації в умовах інформаційних комп'ютерних мереж є вивчення психологічних слабких сторін у колективі підприємства шляхом проведення анкетування або усного опитування працівників з метою встановлення можливих напрямів втрати інформації, її викривлення та потрапляння в руки недобросовісних конкурентів.

Для зменшення потенційної загрози зниження інформаційної безпеки у зв'язку з діями працівників доцільно проводити регулярні семінари і тренінги з вказаних питань із залученням кваліфікованих спеціалістів. І оскільки таким фахівцям відкривається доступ до комерційної таємниці, комп'ютерних мереж і програмного забезпечення підприємства, то з ними доцільно укласти договір про нерозголошення конфіденційної інформації. В процесі таких навчань колектив підприємства повинен зрозуміти свою персональну відповідальність за дії, пов'язані з розголошенням комерційних даних.

З метою захисту інформації від її розголошення, що може негативно впливати на фінансовий стан підприємства та стимулювати інші підприємства до ворожого захоплення, пропонуємо затвердити склад відомостей, які складають комерційну таємницю; розробити та закріпити в Положенні про облікову політику систему кодування інформації в первинних документах і реєстрах бухгалтерського обліку;

визначити порядок доступу працівників до системи обробки даних про діяльність підприємства (в т.ч. і комп'ютерної шляхом встановлення паролів); затвердити перелік осіб, уповноважених затверджувати бухгалтерські документи на прийняття зобов'язань підприємства.

З метою запобігання розголошення інформації, яка становить комерційну таємницю, під час проведення попередніх переговорів, керівництву підприємства, яке продається, необхідно також розробити певний порядок дій. У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне сформулювати положення про взаємний обов'язок не ухилятися від ведення переговорів і не вести одночасно переговори з конкуруючими підприємствами, при цьому підтвердивши право кожної сторони при виконанні визначених умов відмовитися від подальшого ведення переговорів. Велике значення буде мати й узяття на себе контрагентами обов'язку зберігати конфіденційність переговорів і не розголошувати комерційну таємницю, що стала відома.

Тільки в такому випадку можуть надаватися фінансова звітність та інші бухгалтерські документи, необхідні підприємству-покупцю. В даній угоді необхідно чітко окреслити положення про віднесення інформації, яка передається, до складу конфіденційної, зазначити обов'язки підприємства-покупця не розголошувати інформацію, яка стала йому відома під час проведення переговорів, зафіксувати відповідальність сторін.

Встановлення в договорі купівлі-продажу санкцій за порушення перерахованих обов'язків (у тому числі у виді неустойки, для того, щоб не доводити розмір заподіяних збитків) сприятиме зміцненню договірної дисципліни сторін. Як представляється, уже сама згода контрагента укласти зазначену угоду повинна свідчити про серйозність його намірів. При проведенні переговорів з іноземними партнерами необхідно враховувати право, яке застосовується до переговорного процесу, оскільки, законодавці різних країн підходять до питання про переддоговірну відповідальність неоднаково.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами дослідження обґрунтовано використання облікової інформації для забезпечення безпеки підприємства від захоплення та визначено вимоги до організації та ведення бухгалтерського обліку, які висувуються з метою захисту підприємства від захоплення. Хоча не існує абсолютних методів захисту підприємств проте запропонована концепція дозволить вчасно одержати дані, необхідні для ухвалення рішення і здійснення відповідних дій.

Список використаної літератури:

1. *Богомолов В.А.* Экономическая безопасность. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – 303 с.
2. *Войналович О.П.* Організація бухгалтерського обліку: теоретико-методичні засади: Дис. ...кандидата економ. наук 08.06.04 – К., 2006. – 186 с.
3. *Воронко Р.М.* Аудит в умовах розвитку сучасних інформаційних технологій: забезпечення конфіденційності та інформаційної безпеки підприємства // Вісник Львівської комерційної академії. – Серія економічна, випуск 16. – Львів: Львівська академія, 2004. – С. 147-152.
4. Господарський кодекс України від 16.01.03 р. № 436-IV.
5. *Гук О.В.* Обліково-аналітичне забезпечення системи заходів попередження банкрутства підприємств // Тези доповідей науково-практичної конференції “Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства”. – Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2007. – С. 54-55.
6. *Гусев В.С., Демин В.А., Кузин Б.И.* Экономика и организация безопасности хозяйствующих субъектов. – СПб: Питер, 2004. – 288 с.
7. *Ионцев М.* Корпоративные захваты: слияния, поглощения, гринмэйл. – М., 2006. – 224с.
8. *Колисник М.* Третье измерение баланса // Стратегии. – 2008. – № 4. – С. 45-52.
9. *Корнеев И.К., Степанов Е.А.* Защита информации в офисе. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. – 336 с.
10. *Поломошных А.М.* Перспективы использования бухгалтерского учета для защиты компаний от враждебного поглощения // Развитие системы обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація. Збірник тез доповідей учасників VI міжнародної наукової конференції, присвяченої пам'яті д.е.н., професора, заслуженого діяча науки і техніки України Олексія Сергійовича Бородкіна (15.03.1930-14.03.2002). – К.: ДП “Інформаційно-аналітичне агентство”, 2008. – С.8-10.
11. *Старовойтова Т.Ф.* Информационное обеспечение бизнеса. – Мн., 2008. – 128 с.
12. *Умане А.* Вас учили не брать чужое? Нет? Это хорошо // Бизнес. – 2003. – С. 143-145.
13. *фон Люксбург Н., Порядочнов Ю.* Все о бизнесе в Германии. – СПб.: Питер, 2007. – 256 с.
14. *Хоркульський В.П., Дедяев А.В.* Інформаційна безпека підприємств як складова економічної безпеки бізнесу // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 2002: В 4 т. Том II. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – С. 317-327.
15. Цивільний Кодекс України від 16.01.03 № 435-IV.
16. *Ярошук О., Бескид Й.* Захист бізнесу від захоплення і поглинання // Збірник тез IV Міжнародної науково-практичної конференції “Теорія і практика економічного аналізу: сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку”. – Тернопіль, 2006. – С. 172-174.

ТОМАШЕВСЬКА Ірина Леонідівна – аспірант кафедри бухгалтерського обліку і контролю Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

- облік і контроль операцій з купівлі-продажу підприємства;
- організація бухгалтерського обліку